

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΕΡΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΠΑΠΥΡΩΝ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΝΩΣΗ

Εισαγωγή και αιτιολόγηση:

Παρότι τα θεμέλια της ιατρικής επιστήμης τέθηκαν τον 5^ο αιώνα π. Χ., στην ακμή του δημοκρατικού πολιτεύματος και παράλληλα με την άνθηση των λογοτεχνικών ειδών, αυτή δε σταμάτησε εκεί αλλά συνέχισε να εξελίσσεται και να προσαρμόζεται σε νέα δεδομένα ανάλογα με την εποχή και τις ανάγκες των ανθρώπων. Η αρχαία ελληνική ιατρική, βασισμένη σε ένα εμπειρικό μοντέλο, επηρέασε και δέχτηκε επιρροές από τη ρωμαϊκή ιατρική, ενώ στη συνέχεια ενεπλάκη με το αιγυπτιακό στοιχείο, το οποίο και καθόρισε αποφασιστικά, απαλλάσσοντάς το από προλήψεις και δυσιδαιμονίες.

Αφορμή για τη διατύπωση της ερευνητικής πρότασης με θέμα τις δερματικές παθήσεις στην αρχαιότητα υπό το πρίσμα της πατυρολογίας υπήρξε η έξαρση του ενδιαφέροντος της επιστημονικής κοινότητας για την ιατρική στην αρχαιότητα, αλλά και το γεγονός ότι το δέρμα και οι ασθένειες που σχετίζονται με αυτό παρέμεναν για πολλά χρόνια στη σκιά. Δεδομένου ότι το δέρμα δε γινόταν εξ αρχής αντιληπτό ως ανθρώπινο όργανο με αυθύπαρκτη υπόσταση, παρά ως επιφάνεια η οποία περιβάλλει όλα τα ζωτικά όργανα του ανθρώπου, δεν είχε λάβει τη δέουσα προσοχή από τους γιατρούς της αρχαιότητας. Παρόλα αυτά, το δέρμα προσέφερε στον πρακτικό το προνόμιο της εύκολης εξέτασης, αφού λόγω και της έκτασης αλλά και της ευαισθησίας σε εξωτερικούς παράγοντες, ήταν εύκολα προσβάσιμο στην παρατήρηση.

Οι δερματικές ασθένειες ανέκαθεν ταλάνιζαν τον άνθρωπο, αφού ήταν άμεσα εκτεθειμένος σε εξωγενείς παράγοντες. Αλλεργιογόνες ουσίες αλλά και κάθε μορφής τραυματισμοί επέφεραν αλλοιώσεις, ενώ δεν είναι λίγες οι ασθένειες εκείνες που προσβάλλουν το δέρμα, όπως ο λειχήνας και η λέπρα. Η παρουσία των δερματικών παθήσεων ήταν ανέκαθεν έκδηλη, κάτι που γίνεται αντιληπτό και από την αρχαία χειρόγραφη παράδοση με πραγματείες και συνταγολόγια που απευθύνονται σε αντίστοιχες περιπτώσεις, ξεκινώντας από τους παπύρους Edwin-

Smith και Ebers, οι οποίοι περιλαμβάνουν συνταγές με αμιγώς δερματολογικό χαρακτήρα.

Σκοπός:

Το ενδιαφέρον για τη δερματολογία εντάθηκε με την πάροδο του χρόνου και την εξέλιξη της επιστημονικής γνώσης, αλλά και την καθιέρωση επιστημονικού κλάδου που εξειδικεύεται σε θέματα δερματικής φύσης. Στόχος της παρούσας ερευνητικής πρότασης είναι να μελετήσει τις δερματικές ασθένειες εν γένει, όπως αυτές γίνονταν αντιληπτές από τον γιατρό/πρακτικό της αρχαιότητας και καταγράφονται σε πραγματείες και παπυρικά έγγραφα, με απότερο σκοπό να καταδείξει τα μέσα και τον τρόπο που χρησιμοποιούνταν για την αντιμετώπιση των παθήσεων, αλλά και κατ' επέκταση να θέσει τις βάσεις πάνω στις οποίες στηρίχτηκε η σύγχρονη επιστήμη.

Ως εκ τούτου, η παρούσα πρόταση αποσκοπεί στη διερεύνηση και παρουσίαση των δεδομένων που παρέχουν επαρκή γνώση για τον τρόπο που γίνονται αντιληπτές οι δερματικές παθήσεις στην αρχαιότητα, ρίχνοντας φως σε άγνωστες ή παραγνωρισμένες πτυχές του κλάδου. Παράλληλα, θα μπορούν να τονιστούν αποκλίσεις και κοινές αναφορές στην πρόσληψη εννοιών, ώστε να γίνει κατανοητή η διαδικασία αφομοίωσης και εξέλιξης της γνώσης.

Πρωτοτυπία:

Η πρωτοτυπία του θέματος έγκειται στο γεγονός ότι δεν υπάρχει μονογραφία που να έχει αντιμετωπίσει το θέμα διεξοδικά, ενώ αντίστοιχα άρθρα περιορίζονται στην αξιοποίηση/αναφορά μόνο αντιπροσωπευτικών κειμενικών πηγών, όπως είναι οι πάπυροι Edwin-Smith και Ebers, ενώ μεταγενέστερο υλικό δεν μνημονεύεται. Η πραγμάτευση του θέματος εν προκειμένω θα γίνει με άξονα τη φιλολογική σκοπιά, γεγονός που σημαίνει αυτομάτως την ανάδειξη και ανάλυση λογοτεχνικού και πρωτογενούς υλικού στην ελληνική.

Πηγές:

Οι πηγές που θα χρησιμοποιηθούν είναι σαφώς κείμενα λογοτεχνικά και πραγματείες στην αρχαία ελληνική (και λατινική) σημαντικών ιατρών και ειδικών σε θέματα υγείας, καθώς και βιβλιογραφικές αναφορές και μελέτες (άρθρα και μονογραφίες) που συντελούν στην πρόοδο και διεκπεραίωση της ερευνητικής πρότασης. Επιπλέον και παράλληλα με τα παραπάνω, θα εκτιμηθεί το πρωτογενές

υλικό- κείμενα γραμμένα σε πάπυρο και συναφείς φορείς γραφής (όστρακα, περγαμινές) που παρέχουν πληροφορίες σχετικές με το θέμα πραγμάτευσης.

Σχεδιασμός και Μεθοδολογία:

Η διεκπεραίωση της ερευνητικής πρότασης συνίσταται στην συγκέντρωση και ανάλυση τόσο πρωτογενούς υλικού (αρχαία χειρόγραφη παράδοση), όσο και δευτερογενούς υλικού (βιβλιογραφική έρευνα). Μετά τη συλλογή του πρωτογενούς υλικού, θα ακολουθήσει η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων, ενώ αντίστοιχα θα εφαρμοστεί σχετική έκθεση και σχολιασμός των βιβλιογραφικών πηγών. Για να περατωθεί η παρούσα πρόταση είναι αναγκαίο να τηρηθεί μία διαδοχή στην παρουσίαση και ανάλυση των δεδομένων, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ορθή κι όσο το δυνατόν αξιόπιστη έκθεση του υλικού. Για τον λόγο αυτόν, θεωρείται σημαντικό η πραγμάτευση να ξεκινήσει με την επισκόπηση της ιατρικής τέχνης στην αρχαιότητα, λαμβάνοντας υπόψιν την πολυμορφία και την πολυπλοκότητα του ιατρικού «επαγγέλματος». Παράλληλα, πρέπει να αναφερθούν παθήσεις που ήταν ιδιαίτερος δημοφιλείς στην αρχαιότητα, σύμφωνα πάντα με τις μαρτυρίες που διαθέτουμε. Το κύριο τμήμα της διατριβής θα αφιερωθεί στις δερματικές παθήσεις που είναι και ο βασικός λόγος της σύνταξης της πρότασης. Αρχικά, θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε λεξικογραφικά τον όρο «δέρμα» και με αναφορές από κείμενα και πραγματείες θα αποπειραθούμε να εξηγήσουμε πώς γινόταν αντιληπτός, αλλά και πώς αντιμετωπιζόταν στην πράξη. Ακολούθως, θα γίνει αναφορά στα είδη των ασθενειών και στα μέσα που διέθεταν για την καταπολέμησή τους, όπως αυτά καταγράφονται κυρίως στα παπυρικά έγγραφα, αλλά και σε κείμενα και πραγματείες της αρχαιότητας. Θα γίνει λόγος για σκευάσματα και τεχνικές, αλλά και ουσίες που απαντούν αρκετά συχνά και σε μεγάλο εύρος εγγράφων και πηγών.

Συμπεράσματα

Βασική επιδίωξη της έρευνας είναι η προσπάθεια αποκρυστάλλωσης της γνώσης της ιατρικής στην αρχαιότητα, φέρνοντας στο φως έναν ομολογουμένως ευρύ κλάδο, όπως αυτόν της δερματολογίας. Πρόκειται, μάλιστα, για πρόκληση, αν αναλογιστούμε το γεγονός ότι για την απόπειρά μας θα ληφθεί υπόψη ένα μεγάλο μέρος της αρχαίας χειρόγραφης ελληνικής παράδοσης. Η παρούσα πρόταση φιλοδοξεί να προσφέρει στην επιστημονική κοινότητα ένα έργο/εγχειρίδιο των δερματικών παθήσεων, μελετώντας τα μνημεία του γραπτού

λόγου. Ένα τέτοιο εγχείρημα θα σταθεί αρωγός στο πλευρό πρωτίστως των φιλολόγων, με την αξιοποίηση ποικίλου υλικού, αλλά και βάση για τη γνώση και την πρόοδο της ιατρικής γενικότερα, αφού όσο καλύτερα γνωρίζουμε το παρελθόν τόσο ευκολότερα μπορούμε να αντιμετωπίσουμε το μέλλον.

Βιβλιογραφία:

- Ciliers, L. et al. (2006), *Medical Practice in Greco- Roman Antiquity, Curationis* 29: 34- 40.
- Hartmann, A. et al. (2016), *Back to the roots- Dermatology in Ancient Egyptian Medicine, J. Dtsch. Dermatol. Ges.* 14(4): 389-396.
- Marganne, M. H. (1981), *Inventaire Analytique des Papyrus Grecs de Medicine*, Genève.
- Mustakallio, K. (1989), *Ancient Greek Medicine and Skin Diseases in Ancient and Popular Healing*, Symposium of Ancient Medicine, Athens, 4-10 October 1986.
- Nutton, V. (2004), *Ancient Medicine*, London & New York.
- Nutton, V. (2009), *Greco-Roman medicine and the Greek papyri* in H. Froschauer-C. Römer (eds.), *Zwischen Magie und Wissenschaft*, pp. 5-12, Wien.
- Patrick, A. (1967), *Disease in Antiquity: Ancient Greece and Rome* in Brothwell D., Sandison A. T. (eds.), *Diseases in Antiquity*, pp. 238-46 Springfield, Illinois.
- Salazar, C. F. (2000), *The Treatment of War Wounds in Graeco-Roman Antiquity*, [Studies in ancient medicine 21], Leiden.
- Santoro, R. (2017), *Skin over the Centuries. A short history of Dermatology: Physiology, Pathology and Cosmetics, Medicina Historica* 1(2): 94-102.